

Szabó Veronika¹

KORPUSZNYELVÉSZETI ADALÉKOK AZ INFINITÍVUSZT TARTALMAZÓ SZERKEZETEK TANÍTÁSÁHOZ

Abstract

One of the main challenges in language teaching is how to bring students as close as possible to authentic language use. The paper argues that grammar teaching can benefit from the results of corpus linguistics. Large linguistic databases offer the possibility to identify and examine the most frequent and typical constructions of the target language. Focusing on infinitival constructions in the Hungarian Gigaword Corpus, the paper gives practical suggestions for teachers as to how to use corpora, and to what ends to use them, when teaching Hungarian as Foreign Language. A further goal of the paper is to analyze how Hungarian course books discuss infinitival constructions.

Keywords: *infinitival constructions, corpus linguistics, course books, grammar teaching in Hungarian as a Foreign Language, Hungarian Gigaword Corpus*

Kulcsszavak: *infinitívuszi szerkezetek, korpusznyelvészet, tankönyvek, a magyar mint idegen nyelv nyelvtana, Magyar Nemzeti Szövegtár*

1. Bevezetés²

A magyar grammatika számos jelenségével kapcsolatban megállapítható, hogy a leíró jellegű nyelvészeti munkák (pl. Keszler 2000) anyanyelvi beszélők számára készültek, és a sztenderd nyelvváltozat grammatikai formáit dolgozzák fel, így érthető módon nem azokat a jellemzőket tárgyalják részletesen, amelyek a magyart idegen nyelvként tanulóknak relevánsak lennének. Így van ez az infinitívusszal is. A nyelvoktatás számára ugyanis nem az a legfontosabb kérdés, hogy az infinitívusz egy adott szerkezetben alanynak, tárgynak vagy határozónak tekinthető-e, hanem – a morfofonológiai jelenségekben túl – az tűnik igazán lényegesnek, hogy tipikusan mikor, milyen szerkezetekben

¹ Szabó Veronika PhD, Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar, Nyelvtudományi Tanszék, Pécs; szabo.veronika@pte.hu

² Az írás az NKFI FK-128518 *A hibrid kategóriák szintaxisa* című projekt támogatásával készült.

használnak a magyar beszélők infinitívuszt. Ha közelebb szeretnénk kerülni az autentikus nyelvhasználathoz, a gyakori mintázatokot kell keresnünk. A formai és funkcionális megközelítés mellett tehát érdemes a korpusznyelvészet eredményeit is figyelembe vennünk, hiszen ahogyan Reppen (2010:4) is megjegyzi, sokszor éppen az anyanyelvi beszélők nincsen tisztában nyelvük statisztikai mutatóival. Tekintve, hogy a magyart idegen nyelvként tanító tanárok nagy része anyanyelvi (Nádor 2018), a magyar mint idegen nyelv (MID) tanároknak mindenképpen célszerű megismerkedni a korpusznyelvészet alapjaival.

Ebben az írásban a Magyar Nemzeti Szövegtár 2 (MNSz2) korpuszának segítségével mutatom be az infinitívuszt tartalmazó szerkezetek gyakori típusait. Nem célom az adott szerkezetek részletes leírása, elemzése, inkább gyakorisági tendenciákra szeretnék rámutatni, és a nyelvtanárok számára hasznos, gyakorlati javaslatokat adni. Azt is megvizsgálom, hogyan valósul meg az infinitívusz tanítása néhány MID-tankönyvben. Két olyan tankönyvcsalád gyakorlatát elemzem, amely egymástól eltérő koncepció mentén tárgyalja a grammatikát, és nem szerepel Szili (2006) *Vezérkönyvében*: a Szita–Pelcz szerzőpáros *MagyarOK* tankönyvcsaládját, illetve Durst Péter *Hungarian the Easy Way* könyvsorozatának első két könyvét.

2. Az infinitívuszt tartalmazó szerkezetek típusai: rövid szakirodalmi áttekintés

Az infinitívuszt tartalmazó szerkezetek formai tulajdonságait részletesen vizsgálja Kálmán et al. (1989) tanulmánya, ez az egyik leggyakrabban hivatkozott értekezés a témában, alapműnek számít. Bár az írás célja alapvetően a segédigék rendszerének áttekintése, valójában a legtöbb infinitívuszi argumentumú igét sorra veszik, az igékhez névszói–igei állítmányt (kopulaigét) tartalmazó szerkezeteket is sorolva. A szerzők az infinitívuszt vonzó igék listájának összeállításánál a teljességre törekedtek, és csak olyan eseteket zártak ki, amelyek meghatározott kontextusban használatosak (pl. csak tagadással fordul elő: *átall*, nem-állító helyzetben előforduló udvariassági kifejezések: *szíveskedik*, *tessék*, régies pl. *Az adatik*.). Emellett azt is megemlítik, hogy a kopulaigés és az igekötős igés szerkezetekből csak néhányat – szerintük tipikusait – emeltek ki, mivel ezek egymáshoz hasonlóan viselkednek a vizsgált szempontokra nézve. Kritériumaik alapján az alábbi öt csoportot különböztetik meg (1. táblázat).

Segédigék: csüggők, beférkőzők		Hangsúlykivánó igék (csügghetetlen)		Hangsúlykerülő igék (toldalékkélek)	
Központi	Másodlagos	Hangsúlykedvelő		Hangsúly- követelő	<i>kényszerül, látszik, tanul, vágyik, van, volt, vél, hall, megy</i>
<i>akar, fog, kell/kéne, szokott, tetszik, tud 'képesség'</i>	<i>bír, kezd, kíván, lehet, mer, óhajt, próbál, szabad, szándékozik, szeretne, szokás+van, tud 'tudás', talál</i>	II/A	II/B	<i>bátorkodik imád kénytelen kész siet elfelejt (igekötős igék) fél, ár, óvakodik, rühell. . . stb. (tagadó értelmű) jó (bármilyen ADJ) +van</i>	
		<i>hajlandó illik képes sikerül szükséges köteles muszáj kétcselevősök: enged hagy segít</i>	<i>igyekszik iparkodik készül tartozik törekszik</i>		

1. táblázat: Az infinitívuszt vonzó igék csoportjai (Kálmán et. al 1989:100)

Mint az 1. táblázatban is látható, az infinitívuszt tartalmazó szerkezetek csoportosítása prozódiai és szintaktikai szempontok mentén történik, amelyek közül az egyik legfontosabb a hangsúlytalanság kérdése: csüggőnek hívják azokat az igéket, amelyek semleges, lapos prozodiájú mondatban hangsúlytalanok, a hangsúlyt az igét közvetlenül megelőző infinitívusz viseli. A beférkőzés ennek a esete, ilyenkor az ige az infinitívuszi vonzatának igekötője és az infinitívusz közé kerül. Kálmán et al. (1989) tanulmánya a leggyakoribb szerkezetek között a segédigés szerkezeteket említi (pl. *akar, kell, tud + Infinitívusz*): a segédigék tipikusan beférkőzők (1a) és csüggők (1b). Az elsődleges segédigék olyannyira, hogy fókuszhelyzetben, azaz nyomatékos mondatban is képesek csüggeni, míg a másodlagos segédigékre ez nem jellemző (vö. 1c és 1d). Kálmán et al. (1989) megjegyzi, hogy többszörösen összetett infinitívuszos mondatokban mindig a végességre törekvő alak lesz a mondat főigéje, ez a leginkább segédige (a (1e) mondatban a *fog*).

- (1a) Február végéig meg akarom írni a dolgozatot.
 (1b) Dolgoznom kell.
 (1c) (Sajnos nem fogom látni) De, 'látni fogod.
 (1d) (Nem lehetett látni) ^{??}De 'látni lehetett.
 (1e) Koppány meg fog tanulni úszni (Kálmán et al. 1989)

Az infinitívuszi argumentumú igék második fő csoportja hangsúlykivánó: ezek az igék mindig kezdők, azaz sosem csüggenek, megelőzik az infinitívuszt, és nem is férkőznek be az infinitívusz igekötője és az infinitívusz közé. Egy részük kötelezően hangsúlyos, hiszen igekötős vagy tagadó értelmű ige, más részük inkább csak hangsúlykedvelő (*elfelejt, utál*). A harmadik csoportba a hangsúlykerülő igék tartoznak: ezek toldalékszerűek, azaz spontán hangsúlytalanok (mindig előttük áll az infinitívusz), de nem férkőznek be: pl. *tanul, van, volt, megy, indul* stb.

Kálmán et al. (1989) igelistájában szereplő szerkezeteket vizsgál Szili (2006) is, ugyanakkor ő elsősorban a funkcionális szempontokat előtérbe állítva csoportosítja a lehetséges szerkezeteket, így például nem maradnak ki az udvariassági kifejezések sem (lásd a 2. táblázatot). A két táblázat több ponton egyezést mutat, az első három beszédszándék nyelvi kifejezőeszközei például azok az elemek, amelyeket Kálmán et al. (1989) tanulmánya a segédigék között tárgyalt. Szili szerint ezek olyan alapvetőek, hogy már kezdő szinten, a tárgyas ragozás előtt érdemes őket tanítani a magyar mint idegen nyelvi órákon. Ugyanakkor lehet látni, hogy a beszédszándékot kifejező nyelvi formák nem azonos gyakoriságúak (az akarat kifejezésére például az *akar* jellemzőbb, mint a *vágyik*).

Beszédszándék, funkció	Nyelvi forma, kifejezőeszköz
1. akarat, szándék	<i>akar, szeretne, vágyik, kíván...stb.</i>
2. tetszés, nem tetszés, viszonyulás	<i>szeret, imád, utál, szégyell...</i>
3. tanult képesség, tudás	<i>tud</i>
4. külső/belső okoktól függő képesség	<i>bír, győz, képes/képtelen...</i>
5. értékelés (kedvező vagy kedvezőtlen)	<i>jó, rossz, helyes, fontos...</i>
6. érzékelést kifejező	<i>hall, lát, érez</i>
7. általános érvényű személytelen tiltás, kötelezettség	<i>kell, szabad, lehet, tilos</i>
8. személyeknek szóló kötelezettség, szükségesség	<i>kell (+ ragozott Inf), kénytelen,</i>
9. jövő idő	<i>fog</i>
10. konvencionalizálódott kérés, kívánság	<i>tessék, legyen szíves</i>
11. parancsok, direkt felszólítások	<i>puszta Inf</i>
12. célhatározó	<i>jön, megy, elindul...</i>
13. ismétlődő cselekvés	<i>szokott</i>
14. udvariasság	<i>tetszik</i>
15. vonzat	<i>nekikezd, nekilát</i>

2. táblázat: Az infinitívuszt tartalmazó szerkezetek funkcionális csoportjai
(Szili 2006: 94–110 alapján)

Szili (2006) a 9. funkcióval kapcsolatban megjegyzi, hogy a *kell* ige személytelensége problémát okoz a külföldi tanulóknak. A 12. célhatározói jelentéssel kapcsolatban azt tanácsolja, hogy a leggyakoribb igéket (*jön, megy*) tanítsuk, a többi igénél pedig az alárendelő (konjunktívuszi) mondatokat ajánlja az interferenciahibák kiküszöbölésére. Szili (2006) felhívja a figyelmet arra is, hogy a tárgyalt udvariassági kifejezések csak sajátos szociopragmatikai környezetben érvényesülnek. A *legyen szíves+Inf* udvarias távolságtartó kérés, ismeretlen vagy magasabb státuszú személyekkel szemben használjuk. A ritkább *tessék* alakokat pedig akkor, ha célunkat mindenképpen el szeretnénk érni egy tekintélyszeméllyel szemben, de lehet egyenrangú felek közötti parancs is (*Tessék most már lefeküdni!*). Szili felosztásában a beszédszándékokat rangsorolta is, azaz az első funkciókat tartja a MID szempontjából legalapvetőbbnek.

3. Az infinitívuszt tartalmazó szerkezetek típusai az MNSz2 alapján

3.1. Az MNSz2 korpusza

Mit is nevezünk korpusznak? A szakirodalomban nem egységes a *korpusz* meghatározása, de az a legtöbb definícióban szerepel, hogy elektronikusan tárolt és számítógépes módszerekkel feldolgozott, ténylegesen leírt vagy elhangzott szövegek gyűjteménye, amely nyelvészeti elemzési célokra alkalmas (M. Pintér 2003). Az idegennyelv-oktatásban számos lehetőséget rejt a korpuszok használata, mind a curriculumok, mind az egyes tananyagok tartalmának összeállításakor (Reppen 2010). A korpusznyelvészet segítségével például választ adhatunk arra a kérdésre, hogy a 2. fejezetben bemutatott infinitívuszt vonzó igék közül melyek a leggyakoribbak, és azt is megvizsgálhatjuk, hogy ezen igék mellett melyek a legjellemzőbb infinitívuszok. Ez pedig nemcsak annak eldöntésében segít, hogy milyen sorrendben tanítsuk ezeket a szerkezeteket, hanem abban is, hogy milyen mintamondatok szerepeljenek a MID-tankönyvekben. A tankönyvekre nem feltétlenül jellemző, hogy valóban elhangzott vagy leírt közléseket tartalmaznának, de az autentikusságot növelheti, ha ilyen mondatok is bekerülnek a tananyagba.

A legnagyobb, jobbra a 20. század végi nyelvhasználatot tükröző magyar nyelvi korpusz a több mint egymilliárd szövegszót tartalmazó Magyar Nemzeti Szövegtár2 (Oravecz–Várad–Sass 2014). A korpusz leginkább írott nyelvi szövegekből építkezik, de a legújabb változatba már beszélt nyelvi szövegek, rádióműsorok átiratai is bekerültek. Ugyanakkor a sajtónyelvi (és részben a kortárs irodalmi szövegek) magas aránya miatt mindenképpen óvatosan kell kezelnünk az adatokat, amikor az autentikus nyelvhasználatot keressük (3. táblázat).

alkorpusz	új szövegek	MNSz1	MNSz2
sajtó	558 757 776	85 500 000	643 257 776 (42%)
szépirodalom	183 531 436	38 200 000	221 731 436 (14,5%)
tudományos	85 403 157	25 500 000	110 903 157 (7,2%)
személyes	320 000 000	28 600 000	338 600 000 (22,1%)
hivatalos	114 501 305	20 900 000	135 401 305 (8,8%)
beszélt nyelvi		83 040 104	83 040 104 (5,4%)
	1 262 193 674	187 700 000	1 532 933 778

3. táblázat: A MNSz21 és az MNSz2 összetétele (Váradí–Oravecz 2014)

Fontos tudni azt is, hogy az MNSz2 más szempontból sem hibátlan: számos nyelvi adat alkorpuszba való besorolása problematikus, és bár a fejlesztők igyekeztek kiszűrni a duplikátumokat, ez nem minden esetben sikerült. Így a gyakorisági adatokat is érdemes kritikával kezelni, inkább tendenciákat lehet megállapítani. A tanulmány anonim lektorával együtt feltehetjük a kérdést: miért ezt a korpuszt ajánlom a nyelvtanároknak? Először is azért, mert bár a korpusz mérete nem mindig leglényegesebb szempont, ha gyakoriságot szeretnénk vizsgálni, mindenképpen érdemes nagy adatbázisokból kiindulni, az MNSz2 impozáns méretei miatt pedig mindenképpen alkalmasnak tűnik.

Másodszor: a nyelvtanítás szempontjából (különösen kezdőknél) valóban célszerűbb volna a beszélt nyelvből kiindulni. Ugyanakkor ha egy korpusz beszélt nyelvi szövegeken alapul, még nem jelenti azt, hogy alkalmas is nyelvórai felhasználásra. A magyar beszélt nyelvi korpuszok (ilyen például a *Magyar nyelvű telefonbeszéd adatbázis* (MTBA) vagy a *BEszélt nyelvi Adatbázis* (BEA)) sem tartalmaznak olyan dialógusokat, amelyek a nyelvtanuló számára a hétköznapiakban relevánsak lennének (például eladó–vásárló, orvos–beteg, pincér–vendég párbeszédeket). M. Pintér (2003) megjegyzi, hogy a beszélt nyelvi korpuszok készítése lassú és költséges folyamat, így nemzetközi szinten is elfogadott, ha egy korpuszban a beszélt nyelvi szövegek aránya a valósághoz képest alatta marad az írott nyelvnek. Részben a lassú adatfeldolgozás és a reprezentativitás nehezen megválaszolható kérdései miatt vettem el azt az ötletet is, hogy az infinitívusos szerkezetek gyakoriságát saját gyűjtésem vizsgáljam.

Harmadrészt az egyszerű kezelhetőség és a rendkívül részletes grammatikai annotáció is szempont volt, az MNSz2 pedig sokoldalúan kiszolgálja a kutatót és a nyelvtanárt. A regisztráció egyszerű, az adatok könnyen hozzáférhetők, a keresési lehetőségek számosak, a keresés során létrejövő listát különböző módon lehet rendezni, és gyakorisági adatokat is meg lehet jeleníteni.

Negyedrész: a dolgozat szempontjából lényeges, hogy az infinitívusz egy ige vonzataként van jelen a szerkezetben. Bár az MNSz2 az adott lexikai egységek vonzatait nem

tartalmazza, ennek a korpusznak az alapján készült egy vonzatszótár (Sass et al. 2010), a Mazsola keresőfelület³, és Kalivoda Ágnes jóvoltából az infinitívuszi argumentumú igék listája is (Vadász–Kaliyoda–Indig 2018)⁴. A vonzatkeret-azonosítás során grammatikai elemzőprogramok segítségével automatizálással állítják elő leggyakoribb magyar igei szerkezetek listáját. Ez nem a nyelvtanár, hanem a számítógépes nyelvész kompetenciája, nem volna tehát célszerű olyan korpuszt használni, amelyen nem végeztek ilyen elemzéseket. Ebből a szempontból esetleg alternatívát jelenthetne a *Tádé* nevű lista (Kornai–Nemeskey–Recski 2016), hiszen ez is tartalmaz infinitívuszi vonzatokat, ugyanakkor ez a magyar Webkorpusz⁵ alapján készült. A Webkorpusz 2,4 millió weboldal 700 millió szövegszavát tartalmazza, jól reprezentálja a weben írott nyelv sajátosságait, más nyelvi regisztert viszont egyáltalán nem (Halácsy et al. 2003).

Természetesen a legjobb az volna, ha készült volna a magyar mint idegen nyelv tanítását szolgáló, döntően beszélt nyelvi szövegeken alapuló, hétköznapi situációkat is feldolgozó, jól annotált, egyszerűen kereshető korpusz, amelyhez egy nyelvtechnológus team segítségével gyakorisági listákat és vonzatszótárakat írtak, a fenti érvek talán meggyőzték az olvasót arról, hogy ennek hiányában az MNSz2 is adalékokkal szolgálhat a magyar mint idegen nyelv grammatikájának tanításához. Szita (2017-es) tanulmánya, amely az elsők között érvel a korpuszhasználat fontossága mellett a MID tanításában, szintén az MNSz alapján mutat be példákat.

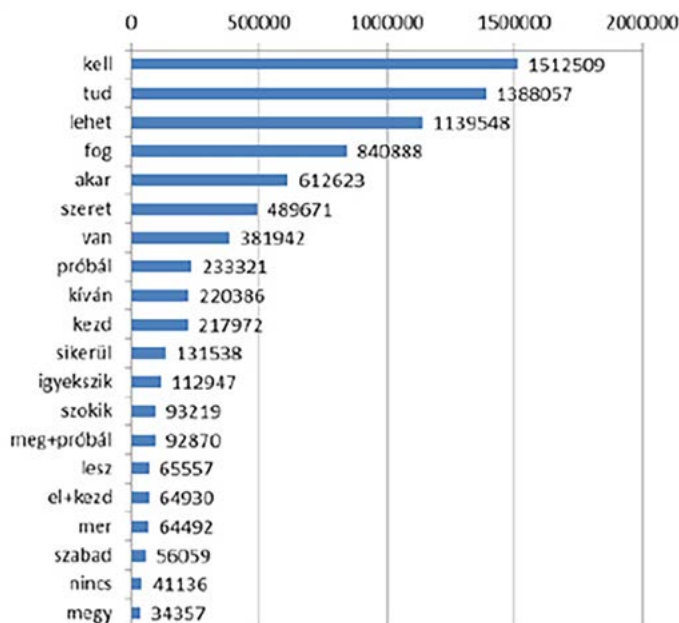
Térjünk tehát az MNSz2 korpuszában található infinitívuszi vonzatokra! Kalivoda Ágnes fent említett listájában minden olyan előfordulást figyelembe vett, amely legalább 5-ször szerepelt a korpuszban. Eszerint összesen 1507 olyan igei szerkezet van, amelyben az infinitívus argumentumként előfordulhat. Az igék különböző igeikötővel és képzővel ellátott alakjai külön sorban szerepelnek. Mivel a listában csak az igéket adta meg, az infinitívuszt tartalmazó szerkezetek száma jóval nagyobb, hiszen a *melléknév+(kopula)ige+Infinitívus*, illetve a *birtokos főnév+létige+Infinitívus* konstrukciók a *van, lesz, nincs, sincs* igeiknél vannak felsorolva.

Mind az 1507 esetet természetesen nem szükséges megtanítani, hiszen egyrészt az esetek több hasonló tulajdonságú szerkezeti típusba sorolhatók, másrészt a különböző szerkezetek eltérő gyakoriságúak. Az első húsz leggyakoribb szerkezetet mutatja az 1. ábra. A gyakorisági adatok az MNSz2 teljes korpuszára értendők.

³ http://corpus.nytud.hu/cgi-bin/mazsola/mazsola_hun.pl

⁴ https://github.com/kagnes/infinitival_constructions/blob/master/FinInf.txt (2020.03.13.)

⁵ <http://mokk.bme.hu/resources/webcorpus/> (2020.06.15.)

1. ábra: A leggyakoribb infinitívuszt tartalmazó szerkezetek a MNSz2 korpuszában
(saját ábra Kalivoda 2018 alapján)

Kalivoda Ágnes ennek a tanulmánynak a kedvéért elkészítette ugyanezt a listát az MNSz2 beszélt nyelvi korpuszára szűrve⁶. A lista első nyolc eleme a fentivel azonos, és néhány elem esetében van csak kisebb változás: a *szokik* kicsit gyakoribb, a *kíván* és az *igyekszik* pedig az írott nyelvihez képest kevésbé gyakori a beszélt nyelvi korpuszban. Ezek a különbségek azonban a tendenciákon nem változtatnak.

3.2. Segédigés szerkezetek

Az első 6 leggyakoribb ige: *kell*, *tud*, *lehet*, *fog*, *akar*, *szeret*. Láthatjuk, hogy a korpuszelemzés igazolta az eddigi MID-tanári gyakorlatot: az első öt leggyakoribb infinitívuszos szerkezet mind segédigeszerű elemet tartalmaz, és a *szeret*+Inf szerkezetekkel

⁶ Ezúton is szeretném megköszönni Kalivoda Ágnesnek a segítséget. A lista adatai (ige előfordulás gyakorisági sorrendben): kell: 274095, tud: 178184, lehet: 150267, fog: 108020, akar: 50085, szeret: 43 678, van: 30234, próbál: 26843, sikerül: 20715, szokik: 18532, kezd: 12484, megpróbál: 11502, kíván: 11246, elkezd: 7888, igyekszik: 7472, szabad: 7298, van_lesz: 6661, mer: 4946, lesz: 4566, megy: 2944.

együtt az összes előfordulás 70%-át ezek a szerkezetek teszik ki. Ezek az igék a magyar nyelv általános gyakorisági listáin is előkelő helyet foglalnak el (névszói vonzattal együtt, lásd a MNSz böngészhető gyakorisági adatait⁷). A MID-tanulóknak tehát legelőször ilyen szerkezetekben érdemes találkozniuk infinitívusszal.

Nem biztos azonban, hogy a leggyakoribb szerkezetnek kell legelőször szerepelnie a tankönyvekben – a konkrét sorrend kialakításában a nyelvtanár már a formai és funkcionális elemzésekre támaszkodhat.

Ahogy a 2. fejezetben láttuk, a segédigék formai szempontból több csoportra oszthatók, és a ragozhatóságot ott még nem is említettük: az *akar*, a *szeret*, a *tud* és a *fog* ragozható, mellettük az infinitívusz kötelezően rag nélküli. A *lehet* személytelen kifejezés, nem ragozható, mellette a főnévi igenév elvileg ragozható, gyakorlatilag azonban csak bizonyos szerkezetekben használatos, így ettől a kezdő MID-órákon eltekinthetünk.⁸ Míg a *kell* maga nem ragozódik, mellette a ragozott infinitívusz megengedett. Ez a tulajdonsága már az ómagyarban is megvolt, sőt, a kódexek tanúsága szerint a ragozás jóval gyakoribb volt, mint ma (Dékány 2014). Mivel összességében jóval gyakoribb, hogy az infinitívuszt vonzó ige ragozott, az infinitívusz személyragozása pedig ma opcionális (Tóth 2002)⁹, ezért a nyelvórákon érdemes először egy ilyen szerkezettel megismertetni a tanulókat.

A segédigés szerkezetek tanításánál fontos szempont a szemantika és a funkció is. Elsősorban a modalitás, vagyis olyan események nyelvi kifejezésére szolgálnak, amelyek „nem ténylegesen megfigyelhetőek” (Kugler 2017: 480), a beszélői attitűdhöz kapcsolódnak. Gyakori például, hogy az esemény megvalósulása társadalmi konvencióktól és elvárásrendszerektől függ, ilyenkor deontikus a modalitás (kötelesség, szükségszerűség kifejezése), erre a funkcióra grammatikalizálódott a *kell* segédige (2a). Ugyanakkor ezzel a segédigével azt is kifejezhetjük, hogy a beszélő valószínűsít valamit (bizonyos jelekből következtet az eseményre), ekkor episztémikus modalitásról beszélünk, az infinitívusz ragozott, és kitehető egy datívusz ragos alany (2b).

(2a) Május 20-ig be kell adni az adóbevallást.

(2b) (Péternek) otthon kell lennie, hiszen ég a villany.

Ahogy Pelyvás (1998) megjegyzi, a magyarban mindegyik segédigének van egy elsődleges, deontikus olvasata, az episztémikus az angolhoz hasonlóan ebből fejlődött ki.

⁷ <http://corpus.nytud.hu/cgi-bin/MNSzgyak> (letöltve: 2020.03.13.)

⁸ Az arányok szemléltetésére: az MNSz2 korpuszban 595 055-ször fordul elő a *lehet*+Inf illetve az Inf+*lehet* szerkezet, ebből csak 604 olyan találat van, ahol az igét megelőzi vagy követi egy E/1. személyű infinitívusz, ebből 111-szer a *kérnem* alak (*Ha lehetne kérnem*). Ha minden személyre lefuttatnánk a keresést, valószínűleg akkor is az előfordulások töredékét kapnánk.

⁹ Az infinitívusz személyragozását ebben a tanulmányban csak érintőlegesen említem. A személyragozott infinitívuszt vonzó igék listáját Tóth (2000) közli, ezt Bottyán – Sass (2005) az MNSz1 alapján ellenőrizte. Összesen 197 olyan igét találtak, amely mellett lehet ragozott infinitívusz. Sajnos a listát nem mutatták be a tanulmányukban, pedig MID-szempontból nagyon hasznos volna.

Ugyanakkor az episztémikus modalitás – más nyelvektől eltérően – csak néhány (Pelyvás szerint 10–11 segédige) jellemzője, az episztémikus jelentés kifejezésében a fő szerepet összetett mondatok és mondatthatározók játsszák (pl. *bizonyára, valószínűleg, Úgy vélem, hogy...*). A tanítás szempontjából tehát az episztémikus modalitás kifejezését ezekkel az eszközökkel érdemes elsősorban tanítani, a segédigéknél elsődlegesen a deontikus jelentésekre javasolt összpontosítani.

A beszédszándékok közül Szili (2006) az elsők között említi az akarat, szándék, tetzés és tudás kifejezésére szolgáló igéket. Ha a formát, funkciót és a gyakoriságot is figyelembe vesszük, valamint azt, hogy az adott jelenséggel való első találkozás döntő jelentőségű, logikusnak tűnik, ha a nyelvtanuló a *tud (nem tud)+Inf* szerkezetben találkozik először infinitívusszal, olyan mondatokban, amelyekben a *tud* képességet fejezi ki, és az infinitívusznak nincs igekötője (hogy a beférkőzésre még ne kelljen figyelnie). Ezzel együtt tanítható a *szeret (nem szeret)+Inf* is. Mivel a segédigés szerkezetek kifejezetten gyakoriak, az infinitívuszt nem érdemes későn bevezetni a tananyagba, már a bemutatkozás–hobby témakör is kiváló alkalmat ad a tárgyalásukra (pl. *Tudok gitározni/zongorázni/rajzolni. Szeretek kirándulni/rajzolni/utazni... stb.*). Ezután érdemes a személytelen szerkezetekkel (*lehet+Inf, kell+(ragtalan) Inf*) megismerni. A *lehet* a városnézés témakörénél előfordulhat (*Lehet itt képeslapot venni?*), a *kell* pedig a kötelességekről szóló fejezetben, pl. házimunka (*Takarítani kell*). A feltételes mód tanításakor a *szeretne+Inf* alakkal együtt az *akar+Inf* is megtanítható, a *fog* pedig a jövő idő tárgyalásakor kerül szóba (pl. *Mit fogsz csinálni a hétvégén/nyáron?*). A beférkőzés jelenségét csak azután érdemes bemutatni, ha már mind a hat segédigés szerkezetet megismerték a tanulók, akár a *fog+Inf* tanításakor. Véleményem szerint ragozott infinitívusszal – a szerkezet komplexitása miatt – csak középfaladó szinten érdemes foglalkozni.

A segédige+infinitívusz szerkezetek azért speciálisak, mert a véges igéhez hasonló szemantikai szerepet tölthetnek be úgy, hogy az infinitívusz adja az eseményszerkezet szemantikai tartalmának nagyobb részét (Tolcsvai Nagy 2017). Az infinitívusznak ez a sajátja nem nyelvspecifikus, például az indoeurópai nyelvek is bővelkednek módbeli segédigés szerkezetekben, a MID-tanuló tehát általában támaszkodhat (anya)nyelvi ismereteire. De melyek is azok az infinitívuszok, amelyek igen gyakran szerepelnek segédigék mellett? Erre a kérdésre még a korpusz segítségével sem könnyű válaszolni. Kornai et al. (2016) listájából ugyan kihámozható egy gyakorisági sorrend, de mivel ez a lista webes szövegekből építkezik, így nem reprezentálja az élőnyelvi nyelvhasználatot (a *kell* mellett például a leggyakoribb infinitívusz a *regisztrálni*). A beszélt nyelvi előfordulásokat is figyelembe vevő MNSz2-ben pedig azért nehéz keresni, mert egy infinitívusz elvileg távol is kerülhet a segédigéjétől, ugyanakkor a tagmondathatározók csak a mondatthatározók vannak jelölve, fals találatokat kaphatunk (azaz olyan infinitívuszokat is, amelyek nem argumentumai az általunk megadott igéknek, hiszen az MNSz2-ben az argumentumviszonyok nincsenek jelölve)¹⁰.

¹⁰ Ha az olvasó szívesen kísérletezik az igétől távol eső infinitívuszokkal, a CQL-nyelvet hívhatja segítségül a kereséshez (lásd később). Ha például arra kíváncsi, hogy egy ige környezetében 5 elemnyi távolságra egy mondaton belül milyen infinitívuszok lehetnek, használhatja a `[] {0,5} [msd="IGE:INF.*"] within <s/>` parancsot.

Itt azonban segítségül hívhatjuk a konstrukciós grammatika meglátásait. A konstrukciós grammatika szerint a nyelv valójában nem egyszerű elemek és összerakási szabályok rendszere, hanem konvencionalizált forma–jelentés párok mintázataiból áll. A konstrukciós nyelvészet és a korpusz nyelvészet szemlélete nem áll távol egymástól. Balaskó (2010) idézi Sinclair (1991) frazeológiai elvét, mely szerint a szöveg „nem szavak véletlenszerű kiválasztásával keletkezik, hanem számos előre, vagy félig előre gyártott szerkezetből áll össze, melyek adott helyzetben egyedüli választási lehetőséget jelentenek akkor is, ha ezek a szerkezetek látszólag szegmentálhatók” (Balaskó 2010). Tehát nemcsak azok a kifejezések tekinthetők konstrukciónak, amelyek nem kompozicionálisak, vagyis amelyek jelentése nem következethető ki alkotóelemei jelentéséből, hanem a szemantikai szempontból transzparens, ám nagyon gyakran használt, rutinizált kifejezések is (Hilpert 2014, Kálmán 2016). Dóla (2012) találóan többmorfémás interakciós rutinoknak nevezi azokat a kifejezéseket, amelyeket a tanuló „nagy relatív gyakorisággal, rutinszerűen használ specifikus társas–interakciós célok elérésére, a diskurzus szervezésére, illetve egy adott üzenet kifejezésére, és amely az egységnyi tárolású (mentális) szavak és a (komputációs) grammatikai szabályok határán áll.” (Dóla 2012: 9)

Tekintve, hogy a többmorfémás interakciós rutinok formailag valamennyire kötöttek, feltételezhetjük, hogy az infinitívusz nem távolodhat el túlságosan az igéjétől, mert akkor például nehezebb volna egységként tárolni¹¹. A korpuszban olyan infinitívuszt tartalmazó kifejezéseket érdemes tehát keresni, amelyekben az infinitívusz közel van az igéjéhez, például közvetlenül megelőzi és/vagy követi az igét. Keresésünk nem lesz tökéletes, hiszen például egy infinitívusznak lehetnek névelőtlen főnévi vonzatai, amelyek lapos prozódiajú mondat esetén megelőzik az infinitívuszt (más oldalról nézve: az ige és az infinitívusz közé ékelődnek), de egyfajta közelítést adhat. Ezt a stratégiát erősíti Vadász–Kálivoda–Indig (2017) statisztikai elemzése is: az általuk elemzett webkorpuszban az esetek 89%-ában az infinitívusz közvetlenül a finit ige után állt.

Tegyük egy próbát! Vajon melyek azok az infinitívuszok, amelyek közvetlenül megelőzik vagy követik a *szeretne* tetszőleges számú és személyű alakjait? Írjuk be a szótóhoz a keresett igét (*szeret*), majd válasszuk ki az igei szófajt feltételes módban, tetszőleges számban és személyben! (2. ábra)

korpusz: MNSZ2
 lekérdezés típusa: részletes keresés
 részletes keresés: szótó szeret szófaj: ige...
 igelétő: TETSZ hAt: TETSZ ragozás: TETSZ idő/mód: feltételes mód szám: TETSZ személy: TETSZ
☐ összetett szó | morf: morféma: TETSZ

2. ábra: A *szeretne* ragozott alakjainak keresése az MNSz2 korpuszában

¹¹ Természetesen a frazémák nagy része kifejezetten hosszú, több morfémas elemsor is lehet, de itt most mi a nyelvhasználatban előforduló rövid formulákat keressük.

A megadott találatot pedig szűrjük úgy, hogy közvetlenül előtte vagy utána egy infinitívus legyen! (a szűrőfeltételek megadását lásd a 3. ábrán)

3. ábra: Az adatok leszűrésének módja az MNSz2-ben

A leszűrt listát aztán gyakoriság szerint rendezhetjük. A 4. ábrán a keresést úgy állítottam be, hogy keresett szó (*szertetne*) melletti elemek jobbról és balról is látszanak.

4. ábra: Gyakorisági adatok lekérdezése az MNSz2-ben

A keresés az alábbi találatokat hozta (5. ábra).

word	word	word	Freq	
p/n Önre	szeretnének	bízni	5232	
p/n arra	szeretnének	kérni	3459	
p/n Érdeklődni	szeretnének	,	3385	
p/n azt	szeretném	kérdezni	2992	
p/n azt	szeretném	mondani	1613	
p/n .	szeretném	elmondani	1482	
p/n segítséget	szeretnék	kérni	1287	
p/n azt	szeretné	elérni	1246	
p/n nem	szeretne	lemaradni	1234	
p/n .	szeretném	felhívni	1211	
p/n azt	szeretnék	elérni	1175	
p/n !	szeretnék	érdeklődni	1160	
p/n arról	szeretnék	érdeklődni	1067	
p/n azt	szeretném	megkérdezni	1053	
p/n is	szeretném	tudni	966	
p/n azt	szeretném	kérni	966	
p/n eredményeket	szeretne	felmutatni	940	
p/n ,	szeretnének	segíteni	939	
p/n istván	szeretném	jelezni	812	
p/n is	szeretném	megköszönni	810	
p/n Érdeklődni	szeretnék	hogyan	760	
p/n ,	szeretnének	utánajárni	759	
p/n .	szeretném	jelezni	758	
p/n hangsúlyozni	szeretném	,	756	

5. ábra: Gyakori szerkezetek a szeretne segédigével

A keresést most a teljes korpuszon lefuttattam, de szűrhetünk alkorpuszra is, ha a céljainkat az jobban kielégíti. Például ha kezdő nyelvtanulóknak keresünk példákat a korpuszban, érdemesebb csak a beszélt nyelvi alkorpuszban kutakodni, viszont ha a B2-es szinten a különböző regiszterekhez keresünk gyakori mintázatokat, akkor a doc. style-ban beállíthatjuk a kívánt alkorpuszt (pl. hivatalos vagy szépirodalmi). A fenti, teljes korpuszra vonatkozó listából látható, hogy a leggyakoribb minták között számos, a beszéddel és a megszólalással kapcsolatos, a MONDÁS aktusát megvalósító, rutinszerűen, akár kezdetben egy lexikai egységként megtanulható kifejezés van. Ugyanez igaz akkor is, ha igeikötős infinitívuszokra keresünk rá. A nagyon gyakoriak között van az *el szeretném mondani*, *meg szeretném jegyezni*, *le szeretném szögezni*. Talán még beszédesebb az *akar+Inf* szerkezetek gyakoriságát bemutató ábra (6. ábra). Az ige közvetlenül követő infinitívuszok nagy része a *mond* ige alakja.

	word	word	word	Freq	
p/n	azt	akarom	mondani	1528	
p/n	azt	akartam	mondani	770	
p/n	el	akarom	mondani	689	
p/n	,	akarom	mondani	663	
p/n	el	akarták	foglalni	659	
p/n	ezt	akartam	kérdezni	547	
p/n	azt	akarja	mondani	537	
p/n	azt	akarod	mondani	486	
p/n	nem	akarja	megnyitni	484	
p/n	nem	akart	nyilatkozni	467	
p/n	azt	akarják	elérni	465	
p/n	meg	akar	szabadulni	437	
p/n	ezt	akartam	mondani	433	

6. ábra: Gyakori szerkezetek az akar igével

A *tud* igés szerkezeteknél is gyakori a *mond* igenévi alakja (*azt tudom mondani*, *nem tudta megmondani*), az igekötős alakok között pedig a leggyakoribb az *el tudom képzelni*. A *fog* igével a *nem fog+ tudni* szerkezet a leggyakoribb. A *lehet* és a *kell* mellett szintén nagyon tipikus a *tudni* és a *mondani* alak (*nem lehet tudni*, *mit lehet tudni*, *azt (is) lehet mondani*, *el lehet mondani*, *nem lehet mondani*, *tudni kell*, *azt kell mondanom*, *el kell mondanom*, *meg kell mondanom*). A *kell* segédigével alkotott tipikus szerkezetek között tanítható még: *figyelembe kell venni*, *meg kell jegyezni*, *meg kell említeni*.

A fenti kifejezések nagy részét már azelőtt is lehet tanítani egyetlen megtanulandó nyelvi egységként, mielőtt a szerkezetek konkrét grammatikai szerkezetét bemutatnánk a tanulóknak. Sok szerkezet nem igényel specifikus kontextust, a megszólalás bevezetésére használható olyan nyelvi panel, amelytől a nyelvtanuló beszéde gördülékeny és az anyanyelvi mintához hasonló lesz. Így például akár A2 szintű nyelvtanulók óráján is használható konstrukciók lehetnek: *erről azt tudom mondani*, *hogy...*; *meg kell említeni*, *hogy...*; *azt akarom mondani*, *hogy...*; *meg kell jegyezni*, *hogy...* Természetesen minden konstrukció függ bizonyos mértékben a kontextustól, egy *Hogy hívnak?* kérdésre például nem adekvát válasz az *Azt szeretném mondani*, *hogy Veronikának*. A szerkezeteket tehát mindenképpen a megfelelő kontextusban, szituációs gyakorlatban, a szerkezet funkciójára való utalással érdemes tanítani. A korpusz ehhez is számos segítséget ad. Itt most csupán egyetlen példát mutatok be felszínesen, hiszen a tanulmánynak nem célja adott konstrukciók részletes elemzése, ez egy-egy külön tanulmány témája lesz. A választott szerkezetem az *azt szeretném mondani*, ehhez mutatok néhány kontextust a beszélt nyelvi korpuszból.

(3a) Hát **először is azt szeretném mondani**, hogy ebben az ágazatban, el sem hinné, 500 ezer ember dolgozik (#859550473)¹²

¹² A példák utáni szám az adott dokumentum azonosítója az MNSz2 korpuszában, erre kattintva a dokumentum metaadatai (stílus, régi, típus) megtekinthetők.

(3b) Én azt szeretném mondani, hogy biztos igaza van a betelefonálónak, de ezt a témát azért nem érdemes boncolgatni, mert... (#861077697)

(3c) Na, ezzel kapcsolatban én hallgattam a beszélgetést, **ezzel kapcsolatban azt szeretném mondani**, hogy Koppenhágában évente két-három százalékkal csökkentik a parkolófelületet például... (#859380231)

(3d) Ezzel én egyetértek, **csak azt szeretném mondani**, hogy... (#861546645)

(3e) Persze nyilván vagy egy kortárs csoport is, amihez alkalmazkodni óhajt a gyerek. **Szóval azt szeretném mondani**, hogy mégis csak úgy tűnik, mi csinálunk a gyerekeinkből konzumidiótát. (#941945794)

Láthatjuk, hogy a szerkezet a MONDÁS aktusát valósítja meg: aki mond, az az aktuális beszélő, a tárgy pedig a mellékmondatban kifejtett proposíció (a MONDÁS aktusának egyéb nyelvi eszközeiről lásd pl. Csontos–Dér–Furkó 2019). Az *azt szeretném mondani* konstrukcióval a beszélő reflektál nyelvi tevékenységére, a mutató névmás katafora, vagyis előre utal a szöveg további elemeire. Látható, hogy a konstrukció ritkán áll önmagában: gyakran megelőzi az *először (is)/elsőként*, mint ahogyan az (3a) példában: a beszélő előre jelzi, hogy több témát vagy a téma több aspektusát is érinteni fogja, tagolni kívánja a szövegét. Érdemes például nyelvvizsgára felkészítéskor tanítani, amikor a megadott témát több szempontból közelíti meg a vizsgázó.

Több beszélgető esetén a beszélőkijelölés eszköze a kitett személyes névmás, ez is gyakran szerepel a konstrukció előtt (3b), a témakijelölés kifejezése pedig az *ezzel kapcsolatban* szolgál (3c). Érdemes akkor tanítani, amikor a diákok kis csoportban tárgyalnak meg egy témát.

A *csak* partikulával bevezetett szerkezettel a beszélő általában a diskurzus másik résztvevője által mondottakkal (részben) ellentétes kijelentést tesz, itt a *csak* nem fókuszpartikula, hanem diskurzusparkikula (Gyuris 2007). A *csak*kal azt is jelzi a beszélő, hogy csökkenteni szeretné mondanivalójának jelentőségét, azaz az udvariasság, arcvédelem eszköze (Szili 2007). A *szóval/tehát azt szeretném mondani* szerkezetekkel a beszélő jelzi, hogy most összefoglalja eddigi kijelentéseit (3e).

3.2. Szerkezetek a van igével (kopula és létige)

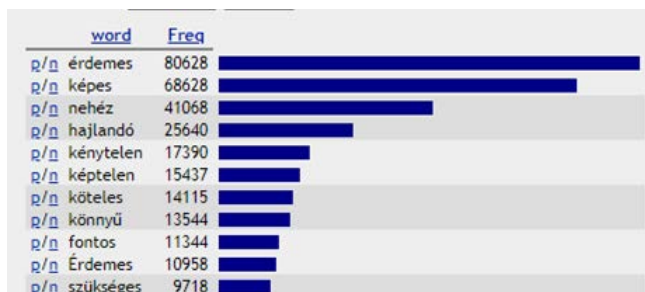
Kalivoda listájában a 7. leggyakoribb a *melléknév + (kopula) van + Inf* szerkezet. Gyakorisága ellenére viszonylag keveset foglalkoznak vele a MID tananyagai. Ezek lehetnek egyrészt személytelen evaluatív szerkezetek, vagyis értékelést kifejező általános állítások (*jó/fontos/szükséges....+Inf*), illetve olyan – képességet, szükségszerűséget kifejező – formák, amelyekben a létige személyragozható. Az evaluatív szerkezetek közül a leggyakoribbak a jelen idejű formák, ilyenkor a létige kopulaként van jelen.

Mivel nincs (látható) ige a szerkezetben, célszerű a melléknévre rákéresnünk. Ehhez a CQL-nyelvet (Corpus Query Language¹³) hívhatjuk segítségül. Egy nyelvtanárnak

¹³ <https://www.sketchengine.eu/documentation/corpus-querying/>

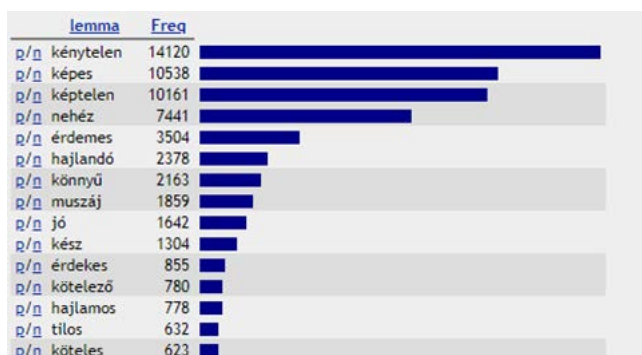
nem szükséges a CQL-nyelvet megismernie, de ha tud néhány egyszerűbb parancsot, a meglévő beépített szűrési feltételekkel kombinálva gyorsabban juthat a kívánt eredményhez.

Elsőként nominatívuszban álló mellékneveket keressünk (keresési parancs: [msd="MN.NOM"], aztán a melléknév utáni infinitívuszokat. Az infinitívuszok nem adnak tipikus mintázatokat, az viszont érdekes, hogy melyek az infinitívusz mellett közvetlenül álló melléknevek. A 7. ábrán éppen ezért csak a mellékneveket soroltam fel. Megfigyelhető, hogy a leggyakoribb evaluatív melléknevek az infinitívusz mellett az *értelmes*, *nehéz*, *könnyű*, *fontos*, *szükséges* ezekkel érdemes tehát megismertetni a MID-tanulókat, A2-es szinttől (például a nyelvtanulás témakörében: *Könnyű jegyzetelni. Fontos szavakat tanulni*). Ezen a listán feltűnik még a nem értékelő kifejezések között a *hajlandó*, *képes*, *képtelen*, *kénytelen* és a *köteles*. Ez utóbbira a hivatalos nyelv tanításakor érdemes kitérni.

7. ábra: Melléknév+Inf szerkezetek gyakorisága a korpuszban a melléknév alapján

A segédigékhez hasonló funkciójú mellékneves szerkezetek mellett a létige személyragozható, így csak E/3. személyben, kijelentő mód jelen időben tűnik el. A ragozott igére rákeresve [lemma = "van" & msd="IGE.*"] | [lemma = "nincs" & msd="IGE.*"] | [lemma = "lesz" & msd="IGE.*"], és beállítva, hogy a létigét közvetlenül egy melléknév előzze meg, [msd="MN.NOM"] a következőket kapjuk: a már említett *képtelen*/*képes*/*kénytelen*+Inf előkelő helyen szerepel, hiszen pl. A *kénytelen* melléknévnek csak infinitívuszi vonzata lehet, névszói nem. Az *értelmes*, valamint a *képes*/*képtelen*+Inf szerkezeteket mindenképpen érdemes már A2-es szinten bevezetni (például amikor egymást biztatják a tanulók).

8. ábra: Melléknév+létige(+Inf) szerkezetek a korpuszban

A létigével alkotott gyakori szerkezetek újabb csoportja tulajdonképpen egy infinitívuszt vonzó birtoklásmondat, vagyis az infinitívusz az egzisztenciális *van*-nal és egy birtokos szuffixummal ellátott névszóval alkot szószervezetet. Néhány példát mutat be a 9. ábra. Ezek közül többet érdemes már akár kezdő szinten is konstrukcióként tanítani, pl.: *van/nincs ideje/időm+Inf*, *van/nincs lehetősége+Inf*, *van/nincs kedvem+Inf*, *van/nincs értelme+Inf*.

9. ábra: Gyakori birtoklásmondatok infinitívusz mellett

A *nincs* igével alkotott szerkezetek közé sorolta Kalivoda az úgynevezett modális egzisztenciális kérdő névmási konstrukciót (a későbbiekben MEK), amelyben az infinitívusz általában egy létige és egy kérdő névmás után áll (pl. *Nincs mit tennem*) (Prohászka 2019). A MEK konstrukció alapvetően kötött, hiszen szinte mindig létige+kérdő névmás+Inf szerkezetű, ugyanakkor lehetőséget ad a kreativitásra, hiszen bizonyos keretek között a forma változtatható (Prohászka 2019). A korpuszban a leggyakoribb MEK-konstrukciókat tartalmazza a 10. ábra, részletes elemzésüket lásd Szabó 2020). Ezek közül a *Nincs mit tenni*. frazeológiai egységként viselkedik, A2-es szinten tanítható.

	word	word	word	freq	
g/n	nincs	mit	tenni	1184	
g/n	nincs	mit	olvasnunk	477	
g/n	nincs	mit	csodálkozni	318	
g/n	volt	mit	tenni	295	
g/n	lesz	mibe	kapaszkodnia	263	
g/n	nincs	miről	beszélni	233	
g/n	van	mit	javítani	210	
g/n	nincs	mit	csinálnia	188	
g/n	van	mit	tenni	164	
g/n	nincs	mit	szépíteni	159	
g/n	nincs	miből	megvenni	152	
g/n	van	mit	enni	120	
g/n	nincs	mit	mondanom	113	
g/n	nincs	mit	mondani	103	
g/n	nincs	hova	menniük	94	
g/n	nincs	mit	kezdeni	92	

10. ábra: A leggyakoribb MEK-konstrukciók

3.3. Infinitívuszi argumentumú igék

Az infinitívuszt vonzó igék gyakoriságának listáját a Kálmán et al. (1989) által másodlagosnak nevezett segédigék követik (*próbál, kíván, kezd, szokott, mer, szabad*), a leggyakoribb hangsúlykérő ige pedig a teljes MNSz2 korpuszára nézve a *sikerül* és az *igyekezik*. Az eddig használt korpuszlekérdezés (infinitívusz az ige előtt vagy mögött) a *próbál, kezd, szokott, mer* és *szabad* mellett nem mutat preferált infinitívuszokat. A *kíván* mellett – a korábbiakhoz hasonlóan – nagyon gyakoriak a megszólaláshoz köthető formák (11. ábra).

	word	word	word	Freq
p/n	kérdést	kíván	feltenni	7443
p/n	nem	kívánt	nyilatkozni	1926
p/n	nem	kívánta	kommentálni	1732
p/n	mit	kíván	tenni	1134
p/n	válaszolni	kíván	a	842
p/n	felül	kívánja	írni	767
p/n	nem	kíván	szólni	728
p/n	részt	kíván	venni	663
p/n	nem	kíván	élni	625
p/n	ki	kíván	felszólalni	595
p/n	nem	kíván	nyilatkozni	504
p/n	nem	kíván	válaszolni	471
p/n	nem	kívánt	reagálni	464
p/n	nem	kívánt	válaszolni	405
p/n	nem	kívántak	nyilatkozni	401
p/n	úr	kíván	válaszolni	399
p/n	nem	kíván	reagálni	373
p/n	bekezdéssel	kívánja	kiegészíteni	333

11. ábra: Gyakori szerkezetek a kíván igével

Ugyanakkor fontos megemlíteni, hogy a gyakori példák nagy százaléka a sajtónyelvből és hivatalos szövegekből származik (12. ábra), így tehát a hivatalos nyelv tanításakor érdemes ezeket a mondatmintákat elővenni.

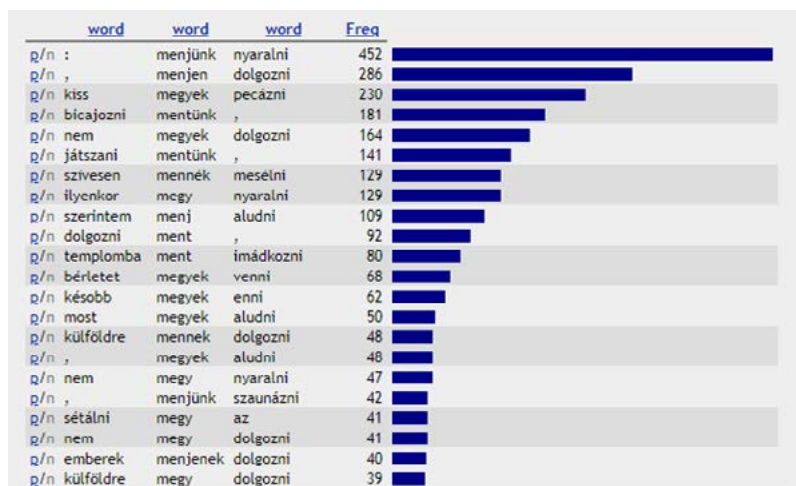
	doc.style	Freq	Rel [%]
p/n	sajtó	65182	281.7
p/n	hivatalos	62036	429.9
p/n	személyes-közösségi	13332	81.7
p/n	beszélnyelvi	8537	256.4
p/n	tudományos	7740	56.7
p/n	szépirodalom	4647	5.2
p/n	személyes-fórum	2299	62.8

12. ábra: A leggyakoribb kíván+Inf szerkezetek eloszlása a dokumentum típusa alapján

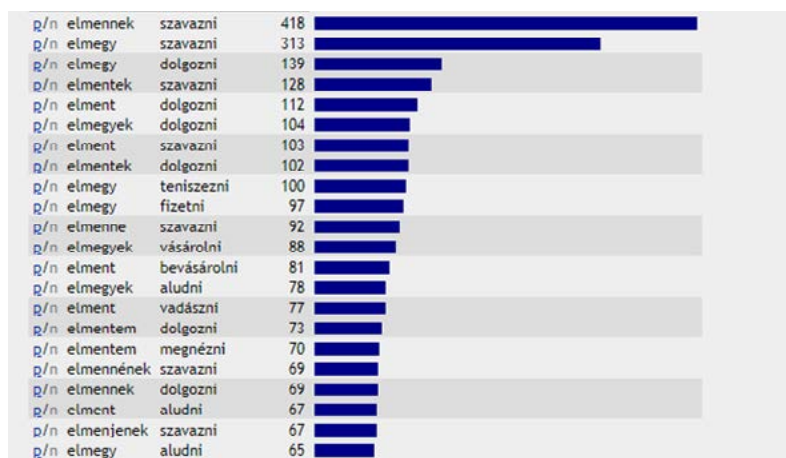
A szokott ige mellett szintén a *mond* ige alakjait találjuk: *azt szokták/szoktam/szokta mondani*.

Kalivoda listáján a következő igék mellett az infinitívusz célhatározói jelentéssel bír. A korpuszlekérdezés eredményei összecsengenek Szili (2006) meglátásaival: a cél kifejezésére érdemes először *hogy*-kötőszós alárendeléseket tanítani, csak később, középfeladói szinten mutassuk be a célt kifejező infinitívuszos szerkezeteket. Mivel az infinitívusz és a *hogy* kötőszót (és kötőmódú igealakot) tartalmazó célhatározói mellékmondat közötti választást sem formai, sem funkcionális oldalról nem könnyű megmagyarázni (lásd pl. Pintér 2009, Hegedűs 2017), mindenképpen érdemes konkrét mintákat adni. A leggyakoribb igék, amelyek célhatározói infinitívuszt vonzanak: *megy+Inf*, *jön+Inf*,

elmegy+Inf, jár+Inf. Azokban a szerkezetekben, amelyekben a *megy* vagy az *elmegy* igét közvetlenül megelőzi vagy követi az infinitívusz, a *dolgozik*, *nyaral* és az *alszik* igék infinit alakjai a leggyakoribbak (a *szavaz* mellett). Érdekes tehát a tananyagok mintamondatait ezek közül az infinitívuszok közül válogatni (13. és 14. ábra). Fontos megemlíteni, hogy az infinitívusz csak akkor állhat célhatározói értelemben, ha az ige és az infinitívusz alanya koreferens, és az igei főmondat és az infinitívuszi mellékmondat állítása között direkt, egymásból következő pozitív kapcsolat van (Hegedűs 2019 példája: *Kinyitom az ablakot szellőztetni*).

13. ábra: Gyakori szerkezetek a *megy* ige alakjaival

14. ábra: Gyakori szerkezetek az *elmegy* ige alakjaival

Az infinitívuszt vonzó igék sorát még lehetne folytatni, itt azonban pontot tesz a fejezet végére. A kíváncsi olvasó a fent leírt módszerrel maga járhat utána a korpuszban, hogy például mit szoktunk elkezdni a leggyakrabban; vajon az *aludni hagy* vagy a *nyugodni hagy* a gyakoribb-e; illetve melyik a leggyakoribb infinitívusz a *tetszik* ige mellett.

4. Az infinitívusz megjelenése két magyar mint idegen nyelv tankönyvben

Az alábbi fejezetben két tankönyvet vizsgálok abból a szempontból, hogy hogyan tanítják az infinitívuszos szerkezeteket. A célom nem a tankönyvek összehasonlítása, hanem az infinitívusz tanításának nyomon követése két különböző szemléletű tananyagban. Ahogyan a bevezetőben említettem, két olyan tankönyvcsaládot választottam, amelyek nem szerepelnek Szili Katalin Vezérkönyvében, és amelyek eltérő stratégiákkal közelítenek a magyar nyelv tanításához: Durst Péter tankönyveiben a nyelv tanítását vezérelve, míg a Szita–Pelcz szerzőpáros tankönyvei használatalapúak.

4.1. Durst Péter: *Hungarian, the Easy Way* 1–2. (2013)

Durst Péter *Hungarian the Easy Way* (2013) tankönyvsorozatának 1. és 2. kötetét néztem át, ebből is csak a tankönyveket. Az angol közvetítő nyelvet használó tankönyvcsaládban a nyelv tanítás köré épülnek a kommunikációs fejezetek, a formailag egyszerűbb szerkezetektől építkeznek a komplexebbek felé. Az 1. kötet 6. leckéje foglalkozik először részletesen az infinitívuszt tartalmazó szerkezetekkel. Előtte már a 2. és a 3. fejezetben is szerepel egy-egy ilyen példa elemzetlen nyelvi egységként. A 6. fejezet olvasmányában a leggyakoribb *lehet+Inf*, a *szerezet+Inf* és *tud+Inf* példákkal nyit, majd a grammatikai magyarázó részben ezeket kiegészíti a *kell+Inf*, *szabad+Inf*, *tilos+Inf* példákkal. A nyelvtani magyarázatban az infinitívuszt infinitív igealakként definiálja (2013a: 86). A morfológiai összefoglalás után a *szerezet*, *akar* és *tud* segédigék szerkezeteket mutatja be egy-egy példával, kiemelve, hogy itt az ige ragozott. A szórenddel kapcsolatban említi az *akarov* csüggő tulajdonságait, de más szórendi jellegzetességet nem, ráadásul nem reflektál arra, hogy a példái nagy része nem semleges, mert tagadást tartalmaz (15. ábra).

1. d. Some verbs have a different stem when they appear in the infinitive.

alszik (sleep) – *aludni*

fekszik (lie) – *feküdni*

haragszik (be angry) – *haragudni*

dohányzik (smoke) – *dohányozni*

megy (go) – *menn*

1. e. There is one group of verbs which all have similar stems in the infinitive.

eszik (eat) – *enni*

iszik (drink) – *inni*

tesz (put) – *tenni*

vesz (buy) – *venni*

hisz (believe) – *hinni*

visz (take) – *vinni*

van (be) – *lenni*

2. a. The infinitive form of a verb is always used with a helping verb, that is, an auxiliary verb like *tud* (can), *szeret* (like) or *akar* (want). These auxiliary verbs are conjugated like regular verbs according to the subject of the sentence while the infinitive does not change.

Examples:

Tudok úszni. (I can swim.)

Ők nem tudnak úszni.

(They cannot swim.)

Nem szeretek levelet írni.

(I don't like writing letters.)

Szeretünk enni. (We like eating.)

Aludni akarok. (I want to sleep.)

Note that in neutral sentences the position of *akar* is different from that of the other auxiliary verbs in that it usually follows the infinitive while the others precede it.

2. b. Some auxiliary verbs are usually not conjugated at all. They are used to express necessity, permission or prohibition in general.

kell – it is necessary to do something

lehet – it is possible to do something

szabad – it is allowed to do something

tilos – it is forbidden to do something

Examples:

Tilos dohányozni. (No smoking. / It is forbidden to smoke.)

Tanulni kell. (You have to study hard. / It is necessary to study hard.)

2. c. If you would like to be more specific and you would like to add who has to do something or who is allowed to do something, the person takes a *-nak / -nek* ending. English and Hungarian sentence structures are very different in these cases, and in the Hungarian sentences the person is not the grammatical subject. The choice between *-nak* and *-nek* is determined by the rules of vowel harmony. Note that this structure can be used with *kell*, *szabad* and *tilos*, but it is not correct with *lehet*. Some examples:

Katinak sokat kell tanulni. (Kati has to study a lot.)

Turistáknak nem szabad bemenni. (Tourists are not allowed to enter.)

Itt mindenkinek tilos dohányozni. (It is forbidden for anyone to smoke.)

15. ábra: Részlet a segédigés szerkezetek bemutatásából, Durst (2013a: 87)

A nem ragozható alakoknál mind segédigéket, mind névszó-igei szerkezeteket felsorol (*kell*, *lehet*, *szabad*, *tilos*). Az alakok ilyen jellegű csoportosítása funkció szempontjából érthető, ilyenkor viszont mindenképpen érdemes volna említeni, hogy ezek nem viselkednek azonos módon grammatikailag (az említett csüggés szempontjából sem).

A könyv ezen fejezete átfogó képet ad a leggyakoribb szerkezetekről, még a megjelenő datívuszi alanyról is értekezik, viszont zavaró a bemutatott szerkezetek formai sokfélesége.

A 6. fejezet második olvasmányában új szerkezetet nem találunk, a kérés kifejezése című egységben (2013:96) viszont megjelenik az udvarias kérdés *legyen/légy szíves+ Inf* szerkezet. A tankönyv – helyesen – nem elemzett egységként vezeti be. A kívánság kifejezésekor tárgyalja a *szeretne+Inf* alakokat, mindenféle szintaktikai megjegyzés nélkül (2013:97). 24 oldallal később külön is foglalkozik a *szeret* igével, összehasonlítva a *szeret* főigéi és segédigéi használatát, majd a *szeret* és a *tetszik* igéket. A feladatok mondatkiegészítést kérnek tagadó és állító mondatokban, a szórendi variánsokra nem kell figyelnie a diáknak.

A 2. tankönyv első leckéjében a meghívás kifejezésekor említi a *szeretne+Agr+meg-hívni* konstrukciót, a tárggyal való egyeztetés nyelvtani magyarázatát a 8. fejezetre tartogatva. A 2. fejezetben a múlt idő tárgyalásakor bukkannak fel újra a már ismert segédigés szerkezetek egy-egy mondatkiegészítéssel feladatban. Mivel a segédigék paradigmája ebben az esetben nem különbözik más igéktől, érthető, hogy külön magyarázó fejezetre nem volt szükség.

A 3. fejezet a *Tennivalók* címen (2013b: 49) számos hasonló funkciójú, ám eltérő grammatikai tulajdonságú szerkezetet mutat be, itt jelenik meg a *ragozott Inf+kell* szerkezet is. Nem teljesen érthető, miért a ragozott változatot választotta a szerző, holott eddig egyáltalán nem esett szó arról, hogy az infinitívusz ragozható a magyarban, arról viszont igen, hogy mellette megjelenhet egy datívusz ragos logikai alany. Nyelvtani magyarázatot itt nem is ad, azt csak a 3. könyvre ígér, így nem világos, miért várja el a tanulótlól a ragozott alak használatát a feladatokban (érdemes lett volna említeni, hogy a paradigma a birtokos személyi szuffixummal rokon, hiszen a birtokost éppen ebben a fejezetben mutatja be részletesen).

Az 5. lecke (2013b: 68–69) a jövő idővel foglalkozik, tárgyalva a pusztán jelen idejű ige mellett a *fog+Inf* szerkezetet is, rokonszenves módon összehasonlítva az angol *going to*, és *will+ Inf* kifejezésekkel. A magyarázatban a fókuszos mondatokra is kitér. A *fog* csüggő jellegét nem említi, viszont dicsérendő, hogy a *fog* általános és határozatlan alakjait is felsorolja, jó példákkal. A mondatkiegészítő és mondatalkotó feladatok is zömmel ezt gyakoroltatják.

Az 5. fejezetben az igekötők pozíciójának összefoglalásakor kitér a segédigés szerkezetekre, a leggyakoribb (*lehet, kell, akar, tud, fog*) igék beférkőző tulajdonságait érthetően taglalva (2013b: 73). A feladatokban a beférkőzést kell gyakorolni mondatátalakítással. Ezután a tagadott mondatokat is bemutatja, szintén kitérve az infinitívuszos szerkezetekre. A magyarázathoz tartozó feladatban állító mondatokat kell tagadóvá alakítani.

A 2. kötet a 6. leckéjében az engedélykérés beszédaktusának formai kifejezőeszközait sorolja fel a szerző, itt tér ki a *szabad+Inf* és a *lehet+Inf* szerkezetekre. Ismét előbukkan a *szeretne+Inf*, a fenti személytelen szerkezetekkel kontrasztba állítva.

Összességében elmondható, hogy Durst tankönyvei törekszenek a nyelvtani jelenségek és a funkciók összekötésére, alapvetően a formailag egyszerűbb infinitívuszos szerkezetektől haladnak a bonyolultabbak felé, de a tárgyalási sorrend nem

teljesen felel meg a gyakorisági mintáknak. A szerző a teljesség igényével egyszerre tárgyal több, formailag különböző szerkezetet. Ilyenkor esetenként egyszerűsítésekkel él, amelyeket később sem mindig finomít, így nem mindig tudja kiszolgálni a nyelvtanulói igényeket. Az előző fejezetek meglátásai alapján érdemes volna a segédigés szerkezetek megismertetése és gyakorlása után foglalkozni a kopulaigés szerkezetekkel és az infinitívusz ragozásával.

4.2. Szita Szilvia – Pelcz Katalin: *MagyarOK* 1–3. (2013a, 2013b, 2016)

A fejezet második részében Szita Szilvia és Pelcz Katalin *MagyarOK* tankönyvcsaládjának gyakorlatát vizsgálom az első három kötet alapján. A tankönyvek deklaráltan kommunikációközpontúak, így az infinitívuszos szerkezetek (is) mindig akkor bukkannak fel, amikor kommunikációs szempontból adekvátak. A szerzők minden új szerkezetet szituációs feladatban, adott funkcióban használva tárgyalnak. Természetesen a formai egyszerűséget is figyelembe veszik a grammatikai jelenségek tárgyalásakor, és spirálisan építkeznek. A tankönyvi feladatokhoz (TK) a munkafüzetek (Mf) adnak részletesebb nyelvtani magyarázatot.

Korán, már a 3. fejezetben találkozhatunk infinitívusszal, a főnévi igeneves szerkezet az 1. tankönyv egyik fontos, több fejezetben részletesen tárgyalt nyelvtani jelensége. A leggyakoribb segédigével, a *tud*-dal kezdenek; elsőre talán meglepő módon rögtön tagadó mondatban (pl. *Nem tudok nyomtatni*. Érthető a döntés funkcionális szempontból, a segítségkérés mint beszédszándék vezethető be ily módon). Az infinitívusz alakjai közül csak a szabályosakkal foglalkoznak, valamint a *tud* segédige paradigmájával ismertetik meg a tanulót (2013a: Mf 23).

A 4. fejezetben a szintén gyakori, személytelen *lehet* segédigés szerkezetekkel folytatják a sort a város témakörhöz kapcsolódva, a munkafüzetben – rokonszenves módon – már szórendi kérdéseket is érintve. Az 1. kötetben fókuszos mondatként tanítják az olyan szerkezeteket, amelyekben az ige hangsúlyos, illetve az igemódosítói helyzetben lévő infinitívuszos szerkezetet is fókuszként értelmezik. Csak a 3. kötetben finomodik ez a szórendre vonatkozó egyszerűsítés, amit nem tartok szerencsésnek. Bár kétségtelenül bonyolultabb, de ésszerűbb volna már a kezdetekkor fenntartani a *fókusz* terminust az ígét megelőző szórendi pozícióra (strukturális fókusz), amelyet strukturálisan az igekötő–ige sorrend felcserélése, jelentésanilag pedig az azonosító–kirekesztő jelentéstöbblet egyértelműen azonosít. Már a legelső leckétől kezdve igemódosítóról vagy igevivőről, valamint hangsúlykérő és hangsúlykerülő igékről beszélnek, kiküszöbölve a későbbi félreértéseket.

A 4. és 5. fejezetben több, eddig nem tárgyalt infinitívuszos szerkezet is felbukkan egy-egy kommunikációs vagy hallás utáni feladatban nyelvtani magyarázat nélkül. Ilyenek például a *van kedvem/nincs kedvem+Inf*, illetve a *jó+Inf* szerkezetek. A tankönyv modellalapú szemléletéből adódóan (Szita–Pelcz 2017) sok szerkezet először elemzetlen, egyben megtanulandó lexikai egységként szerepel, majd a későbbi fejezetekben kerül sor (ha sor kerül) a szintaktikai szerkezetek magyarázatára. Ez a megoldás segíti

a tanulókat, hogy használat közben érezzenek rá nyelvtani jelenségekre, és összhangban van a 3. fejezet megállapításaival. Tipikusan a kopulaigés *melléknévi állítmány+Inf* szerkezeteket kezeli ilyen módon a tankönyvcsalád, ezeket az első 3 kötetben sehol sem tárgyalják szisztematikusan. A döntés érthető, hiszen az ilyen szerkezetek nem alkotnak egységes csoportot, ugyanakkor hasznosak saját vélemény kifejezésekor, tehát érdemes volna ezeket a szerkezeteket egy-egy feladat erejéig szisztematikusan tárgyalni.

A kívánságot kifejező *szeretnék+Inf* szerkezet a munkafüzet 5. leckéjében (2013a: Mf 57) nyelvtani magyarázatot is kap, az ige paradigmája mellett az infinitívusz formáját is gyakoroltatja a feladat.

A 6. lecke egyik kiemelt feladata a segédigés szerkezetek (*kell, szeret, tud, akar+Inf*) megismertetése és gyakoroltatása. A kötelesség kifejezésére szolgáló *kell+* (*személyragozatlan*) *Inf* szerkezetekkel kezdenek (2013a: Mf 64), ezt követi a többi gyakori segédigés szerkezet bemutatása (2013a, Mf 73). A formával való megismerkedés után kerül sor a szórendi kérdések tárgyalására. A *lehet+Inf*-es szerkezetekhez hasonlóan itt sem az ige csüggő, illetve hangsúlykérő voltát emelik ki, hanem fókuszként értelmeznek minden hangsúlyos elemet (16. ábra).

SZÓREND: segédige a mondatban

A segédige és a főnévi igenév pozíciója:
„automatikus” fókusz

Gyakran áll fókuszban	Ritkán áll fókuszban
szeret Marci szeret tanulni.	akar Marci tanulni akar.
tud Marci tud koncentrálni.	szeretne Marci tanulni szeretne.
lehet A könyvtárban lehet tanulni.	
kell Az iskolában kell tanulni.	

Tipikus szórend: segédige (fókusz) + vonzat és főnévi igenév	Tipikus szórend: főnévi igenév (fókusz) + segédige + vonzat
---	--

25. Hallgassa meg, és ismétlje el a mondatokat!

	Segédige (fókusz)	Vonzat és főnévi igenév
Sára	szeret	a tengerben fürdeni.
Kriszta	tud	rajzolni.
Itt	lehet	parkolni.
A múzeumban	kell	jegyet venni.

	Főnévi igenév (fókusz) + segédige	Vonzat
Ma este	táncolni szeretnék	a buliban.
Marika	indulni akar	haza.

16. ábra: Részlet a segédigés szerkezetek szórendjének bemutatásából, Szita–Pelcz (2013a: Mf 78)

A 2. könyv az infinitívuszt tekintve nem tartogat sok újdonságot, az ismétlést és a szórendről való tudás elmélyítését tűzi ki célul. Csak néhány új szerkezettel ismerkednek meg a tanulók, ilyenek például a 2. leckében a *tilos/szabad+Inf* szerkezetek. A tankönyvre mindenütt jellemző módon a funkciók bemutatása után a szerkezetek szórendi viselkedése is magyarázatot kap. Annak említését nagyon hiányolom, hogy bár funkció szempontjából egy témakörben tanítható a három kifejezés, a *tilos* és a *szabad* nem ige. (Bár a *szabad* egyre inkább igeszerű, a különbség múlt időben feltűnhet, amit a 4. lecke tárgyal csak, ugyanakkor szerintem érdemes rá felhívni a figyelmet már itt is).

A 4. leckében a határozott ragozás tanításakor – dicséretes módon – az infinitívusz tárgyával való egyeztetést is bemutatják egy példán. A 6. lecke egy feladatában felbukkan a *nehéz/könnyű+ Inf* szerkezetet, magyarázat nélkül. A jövő idő kifejezése kapcsán a tanulók megismerkedhetnek a *fog+Inf* szerkezettel, a *fog* ige határozott és határozatlan paradigmájával.

A 7. leckében az udvarias kérdések tárgyalásakor a feltételes mód is előkerül mint lehetséges nyelvi forma, itt említik a *tud+feltételes mód+Inf* szerkezett is (és a *tud* ige opcionális használatát ebben a funkcióban. Korábban, már az első leckék hasznos mondatai között szerepel a *Meg tudná mondani*).

A 7. fejezetben új segédige a *szokott*, az utazási szokások kapcsán vezetik be. Ebben a fejezetben tárgyalják a szerzők a beférkőzés jelenségét az igekötős igéknél, a már ismert segédigék mellett a *szokott* is megjelenik a szórendet taglaló táblázatban. A gyakorló feladatok után a hangsúlykérő igék (*szeret, imád, sikerül* és a *tilos+Inf*) eltérő viselkedését hasonlítják össze a csüggőkkel, majd a fókuszos mondatok általános szerkezetére térnek át. Logikusnak és átfogónak tartom ezt az áttekintést.

A 3. tankönyvnek az elsőhöz hasonlóan szintén kiemelt témaköre az infinitívusz. A fent említett MEK-konstrukciót is bemutatják, amelyben a létigét vagy a *tud* igét egy kérdő névmás és egy infinitívusz követ (pl. *Nem tudok mit tenni. Nincs mit csinálni*). A *tud+kérdő névmás+Inf* szerkezeteket ötletes módon úgy mutatják be, mint egy univerzális tagadást tartalmazó mondat alternatíváját (*Nem tudtunk semmiről beszélgetni* = *Nem tudtunk miről beszélgetni*.) A létigét tartalmazó mondatokra ez az átalakítás nem vezetne eredményre, tehát a megoldás csak részben fedi le a vizsgált jelenséget. Tekintve, hogy a modális egzisztenciális konstrukciók között gyakoribb a létigés szerkezet, fontos volna ezt is szerepeltetni legalább egy példával). Az 1. lecke célja még a ragozott infinitívusz bemutatása is. A munkafüzetben a szórendi jelenségek tárgyalásakor már semleges és fókuszos mondatokról beszélnek. A kezdeti „minden hangsúlyos egység fókusz” szemléletet itt váltja fel a „fókusz=strukturális fókusz” elképzelés.

A 2. leckében bukkan fel a *segít+Inf* szerkezet, a diákok arról beszélgetnek, mi segít nekik koncentrálni a tanuláskor. A 3. fejezetben a már tanult segédigék (*szabad, lehet, kell*) ismétlése mellett a tetszéléről olvashatnak a diákok, ehhez a témához a munkafüzetben találnak gyakorló feladatokat.

Új szerkezettypus az infinitívusz célhatározói használata, ezt a 6. fejezetben tárgyalja a tankönyv és a munkafüzet. Az infinitívuszos szerkezetek és a *hogya*+ kötőmódú igét tartalmazó szerkezetek felcserélhetőségét gyakoroltatják a feladatokban is.

A segédigés szerkezetek hangsúlyviszonyait a 6. fejezet végén szereplő *Kiejtés és intonáció* témakörben tanítja a tankönyv (ez a minden lecke végén megjelenő tematikus pont a mondat intonáció szempontjából egy egységként, egy fonológiai szóként viselkedő egységeit fedezteti fel a tanulókkal). A 8. fejezet *Kiejtés és intonáció* témaköre tovább árnyalja a képet, a segédigét tartalmazó fókuszos mondatok hangsúlyozását gyakoroltatva. Ettől a fejezettől beszél a tankönyv hangsúlykérő és hangsúlykerülő igékről.

Összességében elmondható, hogy Szita Szilvia és Pelcz Katalin tankönyvcsaládja a korpuszban előforduló leggyakoribb infinitívuszos szerkezetektől indulva szinte valamennyi szerkezettypust tanítja. Mindig a használatot tartják szem előtt, a szerkezeteket kommunikációs kontextusban gyakoroltatják. A szórendi jelenségek egyre kifinomultabb modelljével ismertetik meg a tanulókat igen átgondolt spirális tananyagstruktúrában. Mind a szerkezetek tanítási sorrendjét, mind a tárgyalás módját tekintve rokonszenves ez az elképzelés, bár számomra a kezdeti szórendi magyarázatok túlságosan egyszerűsítőnek tűnnek.

A két tankönyvben közös, hogy a gyakorisági adatoknak megfelelően a segédigés szerkezetekkel vezetik be az infinitívuszt. Különböség viszont a tárgyalás módja: Durst tankönyveiben az első találkozáskor feltűnik az infinitívuszos szerkezetek formai gazdagsága, a Szita–Pelcz tankönyvcsalád először csak egy-egy gyakori szerkezettel ismerteti meg a nyelvtanulót, és több részösszefoglalás után jut el oda, hogy átfogó képet adjon az infinitívuszi szerkezetek tulajdonságairól. Látható volt, hogy a formai egyszerűség nem mindig jár együtt a gyakorisággal, a használatalapú tankönyv tárgyalási sorrendje jobban megfelelt a gyakorisági sorrendnek.

5. Összefoglalás

A tanulmány célja az volt, hogy igazolja: a grammatikai jelenségek vizsgálatában a formai és funkcionális jellemzés mellett a korpusznyelvészeti módszereit is érdemes figyelembe venni, ha meg szeretnénk találni a gyakori, tipikus, az autentikus nyelvhasználatához közelebb álló, így a MID-tanuló számára releváns szerkezeteket. Az infinitívuszi szerkezetek példáján keresztül bemutattam, hogyan érdemes keresni az MNSz2 korpuszában, milyen sorrendben érdemes tanítani az infinitívuszt tartalmazó szerkezeteket, és mely kifejezéseket lehet beépíteni a tananyagokba.

Arra jutottam, hogy – az eddigi gyakorlatnak megfelelően – kezdő szinten a leggyakoribb segédigés szerkezetekkel érdemes megismertetni a tanulókat, ezek mellett pedig fontos volna a megszólaláshoz, véleménynyilvánításhoz köthető, a MONDÁS aktusát megvalósító szerkezeteket elemzetlen lexikai egységként minél korábban tanítani. Felhívtam a figyelmet a melléknevet és kopulaigét tartalmazó szerkezetek fontosságára is. A korpusz megerősítette azt a gyakorlatot, amely az infinitívusz célhatározói jelentésével később, középfaladó szinten foglalkozik (addig a célhatározói jelentést kötőszóval bevezetett, kötőmódú igealakot tartalmazó mellékmondatokkal fejezhetjük ki).

A tanulmánynak nem volt célja, hogy a gyakori konstrukciók kontextusát, azok nyelvi funkcióit is vizsgálja, erre további tanulmányokban szeretnék kitérni.

Irodalom

- Balaskó Mária 2010. Amikor a nyelv hálózatai metszik egymást: kibővített jelentésegységek. *E-nyelv Magazin*. <http://e-nyelvmagazin.hu/2010/03/12/amikor-a-nyelv-halozatai-metszik-egymast-kibovitett-jelentesegyssegek/> (2020.10.28.)
- Bottyán Gergely – Sass Bálint 2005. *Személyragos főnévi igeneves bővítményt megengedő predikátumok kinyerése a Magyar Nemzeti Szövegtárból*. In: Alexin Zoltán – Csendes Dóra (szerk.): *MSZNY2005, III. Magyar Számítógépes Nyelvészeti Konferencia*. SZTE, Szeged, 265–266. <http://acta.bibl.u-szeged.hu/58584/> (2020.03.19.)
- Csontos Nóra – Dér Csilla Ilona – Furkó Péter 2019. Idézés – önidézés – 'én'-idézés. A *mondom* szerepe az idézés jelölésében. *Magyar Nyelvőr* 143 (4): 481–494. <http://www.c3.hu/~nyelvor/period/1434/143410.pdf> (2020.06.19.)
- Dékány Éva 2014. A nem véges alárendelés (az igenevek) története. In: É. Kiss Katalin (szerk.): *Magyar generatív történeti mondattan*. Akadémiai Kiadó, Budapest. 177–238.
- Dóla Mónika 2012. *Formulaszerűség és interakciós rutinok küszöbszintű magyar mint idegen nyelvi tanulók beszélt nyelvi szövegeiben*. PTE Nyelvtudományi Doktori Iskola, Pécs (doktori disszertáció)
- Durst Péter 2013a. *Hungarian the Easy Way 1*. Design Kiadó, Szeged.
- Durst Péter 2013b. *Hungarian the Easy Way 2*. Design Kiadó, Szeged.
- Gyuris Beáta 2007. *A csak mint diskurzus-partikula*. MTA Nyelvtudományi Intézet, Budapest. Elhangzott az MTA Nyelvtudományi Intézetében 2007. április 24-én- <http://ny01.nytud.hu/~gyuris/csakprez.pdf> (2020.06.22.)
- Halácsy Péter – Kornai András – Németh László – Rung András – Szakadát István – Trón Viktor 2003. *A szószablya projekt*. In: Alexin Zoltán – Csendes Dóra (szerk.): *I. Magyar Számítógépes Nyelvészeti Konferencia előadásai*, 299. https://eprints.sztaki.hu/7886/1/Kornai_1773394_ny.pdf (2020.06.22.)
- Hegedűs Rita 2017. Az infinitívusz lendülete – A főnévi igeneves mondatbeágyazódás elméleti és gyakorlati megközelítésből. *THL₂* (1–2). 182–192. http://real.mtak.hu/73235/1/EPA01467_thl2_2017_01-02_182-192.pdf (2020.03.15.)
- Hegedűs Rita 2019. *Magyar nyelvtan. Formák, funkciók, összefüggések*. Tinta Könyvkiadó, Budapest.
- Hilpert, Martin 2014. *Construction Grammar and Its Application to English*. Edinburgh University Press, Edinburgh.
- Kálmán C. György – Kálmán László – Nádasdy Ádám – Prószyék Gábor 1989. A magyar segédigék rendszere. In: Telegdy Zsigmond – Kiefer Ferenc (szerk.): *Általános Nyelvészeti Tanulmányok XVII*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 49–103.
- Kálmán László 2016. Bővítménykeretek mint konstrukciók. In: Kas Bence (szerk.): *Szavad ne feledd!* MTA Nyelvtudományi Intézet, Budapest, 61–72.
- Keszler Borbála (szerk.) 2000. *Magyar Grammatika*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- Kornai András – Nemeskey Dávid Márk – Recski Gábor 2016. Detecting Optimal Arguments of Verbs. In: *Proceedings of the Tenth International Conference on Language Resources and Evaluation (LREC 2016)* <https://www.aclweb.org/anthology/L16-1448.pdf> (2020.06.17.)

- Kugler Nóra 2017. Az evidencialitás és a modalitás. In: Imrényi András – Kugler Nóra – Ladányi Mária – Markó Alexandra – Tátrai Szilárd – Tolcsvai Nagy Gábor (szerk.): *Nyelvtan*. Osiris Kiadó, Budapest, 467 – 494.
- M. Pintér Tibor 2003. Amit a modern nemzeti korpuszokról tudni kell. *Fórum: társadalomtudományi szemle*. 6 (3): 71 – 84.
- Nádor Orsolya 2018. *Tanított (anya)nyelvünk*. Károli Gáspár Református Egyetem, L'Harmattan Kiadó, Budapest.
- Oravecz Csaba – Váradi Tamás – Sass Bálint 2014. The Hungarian Gigaword Corpus. In: *Proceedings of LREC 2014*, 1719–1723.
- Pelyvás Péter 1998. *A magyar segédigék és kognitív predikátumok episztemikus lehorgonyzó szerepéről*. In: Büky Béla – Maleczky Márta (szerk.): *A mai magyar nyelv leírásának újabb módszerei*. Szegedi Tudományegyetem, Szeged, 117–132.
- Pintér Lilla 2009. A mondatértékű bővítmények típusai a magyar nyelvben. *Magyar Nyelvőr*, 133 (4): 480–491. <http://nyelvor.c3.hu/period/1334/133408.pdf> (2020.02.20.)
- Prohászka Zsolt 2019. *Van Marinak csak Pétertől mit ellopni – a modális egzisztenciális kérdőszói konstrukció a magyarban*. PTE, Pécs (OTDK-dolgozat)
- Reppen, Randi 2010. *Using Corpora in the Language Classroom*. Cambridge University Press, New York.
- Sass Bálint – Váradi Tamás – Pajzs Júlia – Kiss Margit 2010. *Magyar igei szerkezetek. A leggyakoribb vonzatok és szókapcsolatok szótára*. Tinta Könyvkiadó, Budapest.
- Sinclair, John McHardy 1991. *Corpus, Concordance, Collocation*. Oxford University Press, Oxford.
- Szabó Veronika 2020. *A modális egzisztenciális kérdő névmási konstrukció az MNSz2 korpuszában* (kézirat)
- Szili Katalin 2006. *Vezérkönyv a magyar grammatika tanításához. (A magyart idegen nyelvként oktató tanároknak)*. Enciklopédia Kiadó, Budapest.
- Szili Katalin 2007. Az udvariasság pragmatikája. *Magyar Nyelvőr* 131 (1): 1–17. <http://www.c3.hu/~nyelvor/period/1311/131101.pdf> (2020.06.19.)
- Szita Szilvia 2017. Ön most eljött vagy megjött? Korpuszhasználat a magyar mint idegen nyelv tanításában. *Hungarológiai Évkönyv*. 18 (1): 81 – 93.
- Szita Szilvia – Pelcz Katalin 2013a. *MagyarOK. A1+* (Tankönyv és Munkafüzet). PTE NOK, Pécs.
- Szita Szilvia – Pelcz Katalin 2013b. *MagyarOK A2+* (Tankönyv és Munkafüzet). PTE NOK, Pécs.
- Szita Szilvia – Pelcz Katalin 2016. *Magyarok B1+* (Tankönyv és Munkafüzet). PTE NOK, Pécs
- Szita Szilvia – Pelcz Katalin 2017. Modellalapú nyelvoktatás. Természetes nyelvhasználat a tanteremben és a tantermen kívül. *THL₂ (1–2)*: 262–269. http://real.mtak.hu/73243/1/EPA01467_thl2_2017_01-02_262-269.pdf (2020.03.19.)
- Tolcsvai Nagy Gábor 2017. Az ige jelentése. In: Imrényi András – Kugler Nóra – Ladányi Mária – Markó Alexandra – Tátrai Szilárd – Tolcsvai Nagy Gábor (szerk.): *Nyelvtan*. Osiris Kiadó, Budapest, 310–352.
- Tóth Ildikó 2000. *Inflected infinitives in Hungarian*. Tilburg. (doktori disszertáció)
- Vadász Noémi – Kalivoda Ágnes – Indig Balázs 2017. Ablak által világosan – Vonatkezet-egyértelműsítés az igeikötők és az infinitívuszi vonzatok segítségével. *XIII. Magyar Számítógépes Nyelvészeti Konferencia*. Szegedi Tudományegyetem Informatikai Intézet, Szeged, 3–12.

- Vadász Noémi – Kalivoda Ágnes – Indig Balázs 2018. *Egy egységesített magyar igei vonzatkerettár építése és felhasználása*. In: XIV. Magyar Számítógépes Nyelvészeti Konferencia. Szegedi Tudományegyetem Informatikai Tanszékcsoport, Szeged, 3–15.
- Várad Tamás – Oravecz Csaba 2014. A magyar nemzeti szövegtár egymilliárd szavas új változata. *Magyar Tudomány* 175 (9): 1054–1061. <http://www.matud.iif.hu/2014/09/05.htm#1tb> (2020.06.19.)